

KVALITETSREDOVISNING FÖRSKOLA LÄSÅRET 2007/2008

FÖRUTSÄTTNINGAR

Verksamheten har bedrivits vid 22 förskoleenheter med tillhörande familjedaghem, 4 öppna förskolor och 2 allmänna förskolor med särskild språkinriktning. För varje förskoleenhet har en förskolechef ansvarat. Vid tre av enheterna har man delat ledarskap.

Antal barn, som beräknas utifrån det genomsnittliga antalet från två mättillfällen, mars och september, har ökat med 33 barn sedan 2007.

Ingen avdelning i åldersgruppen 1-3 år, överstiger 14 barn/avdelning av totalt 57 avdelningar. Antal avdelningar som understiger 14 barn/avdelning är 23 avdelningar. För åldersgruppen 4-5 år är det två avdelningar av totalt 27 där barnantalet överstiger 18 barn. Antal avdelningar som understiger 18 barn/avdelning är 15 avdelningar.

Andelen flerspråkiga barn är 64 %. Ökningen beror främst på att antalet flerspråkiga barn har ökat i förskolorna i Bromsten. I Tensta är det fler förskolor än tidigare som har 100% flerspråkiga barn.

Antal barn		Andel flerspråkiga barn	
År 2007	År 2008	År 2007	År 2008
2095 barn	2128 barn	58%	64%

Behörig personal

Vid stadsdelens smågruppsavdelningar, som är avsedda för barn i behov av särskilt stöd, finns också utbildade specialpedagoger. Andelen förskollärare är 38,47% vilket är en ökning med 2,47 % jämfört med föregående år. Den positiva avvikelsen tror vi bland annat kan bero på stadsdelens medvetna satsning på kompetensutveckling av förskolans medarbetare, som bidrar till att stadsdelens förskoleverksamhet är attraktiva arbetsplatser.

År 2007	År 2008
36%	38,47%

Personaltäthet. Antal barn i genomsnitt per anställd årsarbetare verksamma i barngrupp är densamma som föregående år.

År 2007	År 2008
4,7barn	4,7barn

SYSTEMATISKT KVALITETSARBETE

I arbetet med att formulera mål, beskriva arbetssätt, följa upp resultat, analysera och ta fram tydliga och relevanta åtaganden för brukarna, har varje enhet haft dialog med avdelningsledningen samt genom besök av utvecklingsstrateg på de 22 enheterna och vid regelbundna förskolechefsmöten. Förslag till åtagande bedöms i dialog med enheten av avdelningsledningen innan de som en del i enhetens verksamhetsplan fastställs. Enheternas kvalitetsredovisningar utgör underlag för nästkommande års verksamhetsplan.

Samtliga förskolor har följt stadens skrivanvisningar och använt den skrivmall som finns tillgänglig för kvalitetsredovisningen. Förskolornas kvalitetsredovisningar i år håller generellt en mycket högre kvalitet än föregående år. Medvetenheten om styrdokumentens betydelse för förskolans uppdrag är hög. Områden med låg måluppfyllelse beskrivs som självklara utvecklingsområden. Målen är uppföljningsbara och resultat och analysdel har tydligt utvecklats i samtliga förskolors kvalitetsredovisningar.

Fortsatta satsningar på resultat och analysarbete under nästkommande läsår kommer att ske i samband med kvalitetsseminarier med avdelningsledning och förskolchefer, i dialog och analysseminarier med stadens kvalitetsavdelning samt genom utbildningsförvaltningens projekt "Lokalt kvalitetsarbete."

VERKSAMHETENS MÅL OCH BEDÖMNINGSGRUNDER

Verksamhetens mål återfinns i läroplanen för förskolan (Lpfö98), stadsdelens verksamhetsplan samt de mål och åtaganden som förskolorna formulerat i sina verksamhetsplaner. Som ett övergripande mål för förskolan i stadsdelsnämndens verksamhetsplan 2008 angavs att "Förskolan ska prioritera arbetet med barns språk- och kommunikationsförmåga för att stärka barnens identitet och självkänsla samt lägga grund för det livslånga lärandet."

I Brukarundersökningen år 2008 uppger 87% av föräldrarna som svarat på enkäten att de har en hög förnöjsamhet med förskolornas totala verksamhet i Spånga-Tensta. Detta är en ökning i jämförelse med resultatet i 2005 års brukarundersökning.

ÖVERGRIPANDE ARBETSSÄTT/METODER FÖR ATT UPPNÅ MÅLUPPFYLLELSE

Förskolornas förhållningssätt är att se alla barn som kompetenta och resursstarka individer. Barnets perspektiv är alltid i fokus och den vuxne är i dialog med barnet, erbjuder barnet utmaningar och stimulerar barnets egen problemlösningsförmåga. Verksamheterna genomsyras av ett öppet och demokratiskt klimat. Barnen får vara delaktiga i de dagliga rutinerna och får påverka sin lärandemiljö, både inomhus och utomhus.

Förskolorna arbetar flexibelt och förändrar verksamheten utifrån mångfladen av barns sätt att lära och utifrån barnens skilda behov. Samarbetet med hemmen för att skapa bästa möjliga förutsättningar för barns lärande och utveckling prioriteras. Övergången till grundskolan planeras och genomförs enligt stadsdelens egna riktlinjer.

Stadsdelens förskolor representerar olika pedagogiska inriktningar såsom; Freinet, Musik, rytmik och rörelse, Naturvetenskap, Natur och miljö och Reggio Emilia.

För att bedöma måluppfyllelsen inom samtliga målområden har förskolan använt sig av olika analysverktyg och metoder såsom; pedagogisk dokumentation, portfolio, processinriktade individuella utvecklingsplaner, olika analys- och observationsmodeller, barnintervjuer, samt språkutvecklingsanalys. Barnets utveckling under hela tiden i förskolan dokumenteras noggrant och finns som ett underlag inför övergången till förskoleklass. Förskolorna visar på en väl strukturerad dokumentation kring barns olika lärprocesser.

Normer och värden

Arbetsätt

Arbetet med enheternas likabehandlingsplaner har involverat medarbetare, föräldrar och de stora barnen har på olika sätt varit delaktiga.

Likabehandlingsplanen har tydliggjorts i hela verksamheten, för personal, barn och föräldrar, genom att den diskuterats på arbetsplatsträffar, föräldraråd, föräldramöten, på hemsidan och på samlingar med barnen.

För att tillgodose alla barns olika behov sker ofta arbetet i smågrupper /projektgrupper för att ge bättre utrymme för varje individ. Några förskolor tar emot barnen ute på gården på morgonen för att ge barnen möjlighet att knyta kontakter, få ett större utbud av kompisar och för att öka utevistelsen.

Barnen uppmuntras att hjälpa varandra och att samarbeta. Pedagogerna deltar aktivt nära barnen i leken för att utveckla turtagande, samarbete och förmåga att kompromissa.

I här och nu situationer uppmärksammar pedagogerna det positiva som barnen gör och stärker det. Pedagogerna lyfter ständigt fram barnens positiva handlingar (prosociala beteende) som t ex att kunna lösa konflikter utan våld, hjälpa varandra, ta ansvar och kunna uttrycka sin mening och sina känslor.

Pedagogerna arbetar medvetet med att vara goda förebilder för barnen i jämställdhetsarbetet. Genom att arbeta i mindre grupper ges flickor och pojkar samma möjlighet att komma till tals och att utvecklas.

Förskolornas hälsofrämjande arbete handlar om att ge barnen en hälsosam medvetenhet om kost och rörelse. Dagliga rörelseaktiviteter såsom rytmik, gymnastik, långa promenader och lek i skogen prioriteras.

Samarbete mellan förskolor i Spånga-Tensta prioriteras för att stärka barnens identitet och självkänsla och ta tillvara det mångkulturella i det vardagliga arbetet.

Möjligheter att ge barnen förståelse för svenska och internationella kulturer i samband med firande/uppmärksammande av olika högtider och vid sång- och musiksamlingar är ständigt återkommande inslag i det pedagogiska arbetet.

Utveckling och lärande

Arbetsätt

Den pedagogiska miljön utformas både inomhus och utomhus med stor tillgänglighet för barnen för att stimulera dem i deras utveckling och lärande.

Flera förskolor satsar på gemensam matsal för att barnens aktiviteter ska kunna pågå endast med mindre avbrott.

Barnen ges möjlighet att vistas mellan olika avdelningar för att kunna välja stationer med varierande aktiviteter utifrån sitt eget intresse och utvecklingsnivå.

Pedagogerna får idéer genom studiebesök och erfarenhetsutbyte med andra förskolor och i skilda nätverk för att utveckla den pedagogiska ute- och innemiljön. Gårdarna organiseras med material som stimulerar barnens lek, upptäckarglädje och lusten att utforska. Närmiljön i bostadsområdet används också som en pedagogisk utemiljö.

Förskolorna ger skapande aktiviteter stora utrymmen i miljön för att uppmuntra kreativitet. Barnen har daglig tillgång till skapande och ateljéverksamhet med pedagoger som arbetar med att stärka barnens "hundra språk".

Pedagogerna uppmuntrar barnen till att samtala, berätta, återberätta, uttrycka tankar/åsikter/vilja/behov/önskemål, diskutera, argumentera och reflektera. Olika och varierande situationer skapas för att stimulera och bekräfta den språkliga utvecklingen.

Flera förskolor har haft intern kompetensutveckling och handledning i språkutvecklande arbetssätt. Pedagogerna arbetar språkutvecklande genom att använda och benämna föremål och händelseförlopp med korrekta ord och begrepp och utvecklade meningar.

Kompetensutveckling i att analysera barns andraspråksutveckling har genomförts och deltagande arbetslag får regelbunden handledning av kursledaren från Centrum för tvåspråkighetsforskning på Stockholms universitet. Barnens språkutveckling utmanas genom ett medvetet språkutvecklande arbete i vilket performansanalysen är en viktig del.

Genom en stor medvetenhet har förskolorna utvecklat den språkpedagogiska miljön, med lättåtkomligt pedagogiskt och språkutvecklande material, pussel, spel och läshörnor med tillgång till litteratur på svenska och olika modersmål.

Barnen får möta skriftspråket genom att bokstäverna i alfabetet är väl synliga och används genom barnens namn på krockar, muggar, teckningar och när pedagogerna skriver meningar som barnen diktar. För att ytterligare främja barns intresse för den skriftspråkliga världen har förskolorna regelbundet bokat in besök på stadsdelens båda folkbibliotek. Sagoberättande både på modersmål och på svenska är en självklar aktivitet i verksamheterna och möten med barnbibliotekarien har också varit återkommande inslag vid biblioteksbesöken.

Språkförskolornas pedagoger är en språkförstärkande resurs som samverkar med förskolorna bl a i sagoprojekt och olika tema-arbeten. De planerar och genomför språkutvecklande aktiviteter med 4-5-åringar från Tenstaförskolorna.

Pedagogisk dokumentation är ett grundläggande arbetssätt för att synliggöra barns lärande. Dels genom att sätta upp bilder som visar det kollektiva lärandet dels genom att barnet får sin egen pärm med dokumentation på barnets lärande och utveckling. Både barn och föräldrar är delaktiga i processen kring dokumentationen i barnets egen pärm.

Området flerspråkighet i förskolan har utvecklats. Samtliga förskolor inkluderar modersmålsstöd i det dagliga arbetet. Arbetet sker bl. a i modersmålsgrupper där barn med samma modersmål tillsammans med modersmålspedagog får utveckla språket. Samverkan med föräldrarna är en viktig del i arbetet för att stärka barnens utveckling av modersmålet.

En vägledning har utarbetats av tre förskolor tillsammans med BVC under ledning av forskaren och logopeden Eva-Kristina Salameh, Språkens hus i Malmö. Vägledningen är en handledning om hur förskolorna metodiskt ska gå tillväga för att tidigt kunna upptäcka barn med språkstörning. Förskolorna har under våren 08 konkret använt vägledningen i arbetet och en uppföljning och revidering av dokumentet ska ske under hösten 08.

Samtliga förskolor beskriver användandet av material och dataprogram som stimulerar och uppmuntrar lusten att lära och utforska den skriftspråkliga och matematiska världen.

Inom området matematik i förskolan har "Matematikverkstad" i Tensta bibliotek varit en stor resurs. Ett rum för lärande där barnen tillsammans med pedagoger utforskar den matematiska världen. Förskolorna tar tillvara matematiken i olika vardagssituationer som att mäta och väga, vid dukning och vid sorteringsövningar. Alla förskolor arbetar medvetet med matematik och flera förskolor har inrättat egna matematikverkstäder/matematikrum. Barnen får i leken utveckla sitt matematiska tänkande genom att räkna pengar och varor i förskolans "affär" som de tillsammans med personalen bygger upp. De jämför storlekar, längder, mängder mm i större utsträckning än de gjort tidigare, de har uttryckt glädje över sina besök på "matteverkstan" och arbetat vidare när de kommit till förskolan. Ett område som utökats under året är utomhusmatematik i samverkan med Fältskolan. Barnen får prova på praktiska räkneexempel kopplade till naturen.

Stadsdelens språkpedagoger arbetar språkutvecklande med barngrupper genom musik, rytmik rörelse, dramalek, rim och ramsor och sånger på olika språk. Genom handledning stödjer de pedagogernas förhållningssätt och språkutvecklande arbete med barnen. Flera barngrupper representeras av barn både från Spånga och Tensta. Detta är ett medvetet arbete för att främja barns och vuxnas möten med olika språk och kulturer och för att se olikheter som en tillgång.

Barn i behov av särskilt stöd inkluderas så långt det är möjligt i den ordinarie verksamheten. Pedagogerna får handledning av förskolepsykolog, talpedagog och specialpedagog för att bättre kunna möta barnens behov. Satsningar på kompetensutveckling i olika form är ständigt återkommande. Tillsammans med föräldrar upprättas handlingsplaner för barn i behov av särskilt stöd.

Verksamheterna har satsat medvetet på att utveckla området naturvetenskap och matematik i förskolan. Pedagogerna arbetar utifrån ett naturvetenskapligt förhållningssätt med att låta barnen få ställa hypoteser, experimentera, konkretisera och dra slutsatser utifrån ett undersökande och utforskande arbetssätt.

Förskolorna har alla någon form av naturutflykter eller trädgårdsgrupper genom vilka barnen lär sig om årstidsväxlingar, ekologiska samband och miljötankande. De arbetar konkret med förståelsen kring kretsloppet i form av plantering, växande och skördande samt vid kompostering och källsortering. Flera förskolor samarbetar med parklekarna och Fältskolan vilka erbjuder förskolegrupper lärande och utforskande natur- och miljöaktiviteter och stärker förskolornas arbete inom detta område.

Samtliga förskolor har flitigt utnyttjat det kulturella utbud som planeras vid särskilda kulturombudsmöten och erbjuder varje förskola. Förskolorna gör också regelbundna besök på kulturinstitutioner samt ordnar egna återkommande kulturella aktiviteter.

Barns inflytande

Arbetsätt

I samtliga förskolor kan barnen på olika sätt påverka sin vardag utifrån fasta ramar och rutiner. Det kan handla om val av aktiviteter, temaarbeten, inköp av en del material, val av sånger och böcker att läsa, att välja mat och påverka matsedeln. Det kan också handla om att barn får vara med och påverka innehållet i det pedagogiska arbetet, innemiljön, bestämma gemensamma regler som ska gälla i barngruppen och att hålla i egna samlingar. Flera förskolor har särskilda ansvarsområden som barnen väljer utifrån eget intresse.

Barnen får utifrån eget val arbeta med olika projekt och vid samlingar dela med sig av sina erfarenheter och upptäckter. Att få experimentera, tänka och fundera, utmana resultatet och dra slutsatser ger barnet inflytande över sitt eget lärande. Barnen har tillgång till sin portfoliopärm där deras utveckling och lärande synliggörs.

Några förskolor låter barnen planera och genomföra aktiviteter för sina föräldrar med stöd av pedagogerna. Enstaka förskolor involverar de äldre barnen vid invänjningen genom att de får visa runt och berätta om förskolans olika aktiviteter.

Personalens lyhördhet och den dagliga dialogen mellan barn och personal används vanligtvis för att fånga upp barnens intressen och önskemål. Det förekommer också att förskolor har regelbundna barnmöten i vilka barn får öva sig i att ta demokratiska beslut både på avdelningen och vid stormöten som gäller hela förskolan. För att ytterligare utveckla och träna barnens förmåga till inflytande använder personalen även barnenkäter och barnintervjuer.

Under dagens samtliga rutinsituationer ser pedagogerna till att barnen uppmuntras att ”göra själva” både individuellt och i grupp. Pedagogerna iordningställer en miljö som understödjer detta. Den pedagogiska miljön ger barnen utrymme att göra egna val av aktiviteter genom att den är indelad i stationer eller olika lärrum/temarum. Barnen ges möjlighet att välja inom olika vida ramar vilket leder

fram till eget utforskande t ex vid val av aktivitet eller om barnet vill leka ute eller inne. Ofta får barnen själva delta och besluta i olika former av samarbete/grupparbete och pedagogerna är lyhörda och stressar inte fram ett beslut. Pedagogerna är flexibla och tillsammans med barnen omvärderar de beslut och aktiviteter när de ser att det inte längre är intressant för barnen.

Verksamheterna ser till att skapa talutrymme för alla barn och möjlighet att träna sig att argumentera för sin åsikt. Förskolorna arbetar för en "lyssnandets pedagogik" där de vuxna är goda förebilder och visar respekt för barnens åsikter. Det ställer krav på en närvarande pedagog som ständigt deltar i diskussioner och hjälper barnen att lyssna på varandra.

Barnen tränas i att ta ansvar efter förmåga både i rutin- och omsorgssituationer och i pedagogiska aktiviteter. Arbetslagen är lyhörda inför barnens behov och önskningsar och låter detta så långt möjligt styra delar av planering och inköp av material

Flera förskolor har utvecklat sina matsituationer så att barnet serverar sig själv och erbjuds olika alternativ vad det vill äta och bestämmer också när det är mätt. Barnet väljer själv var det vill ligga på vilan eller vilken form av vila t.ex sagovila samt när och på vilket sätt det vill ha närhet och tröst.

Förskola och hem

Arbetsätt

Förskolorna har daglig dialog och "tamburkontakt" med föräldrarna vid hämtning och lämning av barnen . Information på olika modersmål ges av den flerspråkiga personalen. Egna föräldraenkäter genomförs årligen.

Samtliga förskolor anordnar föräldramöten, utvecklingssamtal, föräldrafika drop-in-fika, vernissage, utställningar, aktivitetsstationer, gårdsfester, knytkalas, uppmärksammar högtider och internationella fester under året. Pedagogerna använder olika digitala medier som verktyg för att synliggöra vardagen på förskolan för föräldrarna.

Olika former av föräldramöten anordnas för att öka möjligheten för föräldrar att vara delaktiga. Exempel på sådana föräldramöten är temamöten, avdelningsvisa möten och möten på olika språk utifrån de största språkgrupperna bland föräldrarna. Dessa möten har ägt rum samma kväll och tid med samma upplägg och innehåll på de olika språken.

Förskolorna har föräldraråd som träffas minst en gång per termin och består av föräldrarepresentanter, pedagoger samt förskolechef. Olika frågor som gäller förskolan diskuteras och olika aktiviteter som avslutningsfest, fixardagar och familjeutflykter förbereds och planeras. Likabehandlingsplan, verksamhetsplan

och åtaganden introduceras och diskuteras i föräldrarådet och i samband med höstterminens start vid föräldramöten.

Pedagoger och föräldrar delger varandra kunskap och erfarenhet om barnets utveckling och behov. Pedagogisk dokumentation och portfoliopärmarna synliggörs för föräldrar tillsammans med barnen. Handlingsplaner upprättas och individuella utvecklingssamtal genomförs regelbundet. Flera förskolor förbereder utvecklingssamtalen, med barnets pärm som grund där även föräldrarna, utifrån några frågor inför samtalet har möjlighet att förbereda sig. Några förskolor involverar föräldrar och barn i förskolans pedagogiska arbete genom olika uppdrag och projekt som förbereds i hemmet.

Förskolorna bygger upp förtroendefulla kontakter med föräldrarna vid invänjningen, för att de ska känna sig trygga med verksamheten. Samtliga förskolor har någon form av ”föräldraaktiv inskolning”, vilket innebär att barn och förälder tillsammans deltar under några hela dagar. På detta sätt får föräldrarna möjlighet att se pedagogerna i arbete och erfara förskolans rutiner. Dessutom får pedagogerna se och lära av föräldrarna vilka rutiner de har för sina barn.

Verksamheterna använder sig av olika metoder såsom skriftlig information i form av veckobrev, månadsbrev, terminsbrev, förskolans tidning, broschyrer och hemsida för att öka samverkan med hemmen. Förskolorna anordnar ”öppet hus” för att kunna visa upp sin verksamhet för allmänheten och för att skapa en välkomnande miljö.

Samverkan med förskoleklassen, skolan och fritidshemmet

Arbetsätt

Årligen anordnar avdelningsledningen en gemensam dag för stadsdelens förskolor och grundskolor för att utveckla den ”Röda tråden” om hur arbetet i de pedagogiska verksamheterna löper som en röd tråd under barnens/elevernas utbildningstid. Gemensamma möten, förskola – grundskola, sker under läsåret för att diskutera övergången och för att ge ökad kunskap om varandras verksamhetsområden. Inplanerade möten i varandras kalendarium och gemensamma planer har tagits fram för att inskolningsprocessen ska ges ett tydligt utrymme.

Innan själva överlämnandeprocessen påbörjas har förskolan utvecklingssamtal med barnens föräldrar. Det är viktigt att föräldrarna är delaktiga i förberedelsearbetet kring övergången till skolan och att de får ge sitt samtycke till den information som förskolan avser att lämna till skolan.

Ansvariga pedagoger i förskolan och ansvariga lärare i förskoleklass träffas under året för att diskutera barnens lärande i förskolan. Barnens portfolio är ett viktigt verktyg för att visa på barnens utvecklingsprocesser under förskoletiden. Barnen får besök av förskoleklassens lärare och därefter gör barnen ett antal skolbesök

under vårterminen innan kommande skolstart. Några förskolor har en fortsatt dialog med lärarna under barnets första tid i förskoleklassen.

Förskolorna samverkar med varandra genom olika nätverk i stadsdelen och i staden. Samverkan sker utifrån olika pedagogiska inriktningar och teman. Gemensamma föreläsningar och satsningar på kompetenshöjande insatser genomförs. Förskolor med delat ledarskap arbetar medvetet för att hitta naturliga samverkansområden såsom gemensamma kompetensutvecklingsinsatser, pedagogisk dokumentation och pedagogiska profiler.

ANALYS AV RESULTAT SAMT BEDÖMNING AV MÅLUPPFYLLELSE

För att bedöma måluppfyllelsen inom samtliga målområden har förskolan använt sig av olika analysverktyg och metoder såsom; pedagogisk dokumentation, portfolio, processinriktade individuella utvecklingsplaner, olika analys- och observationsmodeller, språkutvecklingsanalys, barnintervjuer, barnenkäter samt föräldraenkäter. Barnets utveckling under hela tiden i förskolan dokumenteras noggrant och finns som ett underlag inför övergången till förskoleklass. Förskolorna visar på en väl strukturerad dokumentation kring barns olika lärprocesser.

Redovisningen följer de fem målområden som lyfts fram i stadens anvisningar och beskriver för varje område analys av resultat samt bedömning av måluppfyllelse.

- **Normer och värden**

Förskolorna utvecklar arbetet med Likabehandlingsplanen konkret i verksamheterna. Enheternas likabehandlingsplaner följer strukturen; syfte, mål, åtgärder, uppföljning och revidering. Förskolornas medvetna satsning på att implementera likabehandlingsplanen i det dagliga arbetet har lett till en ökad förståelse bland de vuxna för att motverka kränkningar på grund av kön, etnisk tillhörighet, religion, sexuell läggning och funktionshinder.

Arbetet med programmet ”Du och jag och vi två” har tydligt implementerats i samtliga förskolor och är en självklar del i värdegrundsarbetet. Barnens sociala och emotionella kompetens har tydligt utvecklats. Detta har lett till en utveckling av metoder för observationer i barngrupperna och reflektion och diskussion om hur pedagogen vid utvecklingssamtalet kan synliggöra barnets sociala och emotionella utveckling. En mångårig och målmedveten satsning på värdegrundsfrågorna i stadsdelens förskolor har gett tydliga resultat. Positivt är att förskolorna så medvetet och systematiskt fortsatt sitt utvecklingsarbete inom området barns sociala kompetens och emotionella utveckling. Verksamheterna genomsyras av synen på barn som kompetenta och utrustade med många olika kompetenser och förmågor.

Barnen kan samarbeta i leken och vågar prova nya utmaningar. Förskolorna uttrycker att barnen har blivit lugnare, att de visar respekt för varandra och att de kan vänta på sin tur. Barnen är glada och känner sig trygga i gruppen. De lär sig visa hänsyn till varandra, hjälper varandra och uttrycker empati genom att trösta varandra när de är ledsna. Pedagogerna satsar mycket tid på att reflektera över sitt dagliga arbete vilket har ökat medvetenheten kring barnsyn och förhållningssätt.

En ökad förståelse och kunskap om det mångkulturella skapas genom att ta tillvara den kompetens som både personal, föräldrar och barn besitter. Enheterna strävar efter att integrera kulturmöten på ett naturligt sätt i det pedagogiska arbetet.

Barns olikheter ses som en tillgång. Pedagogerna har återkommande diskussioner och reflektioner kring allas lika värde i sina pedagoggrupper. Det inkluderande synsättet har ökat när det gäller att integrera alla barns olika behov i det pedagogiska arbetet. Ansökningarna till stadsdelens specialavdelningar fortsätter att minska. Sannolikt har förskolornas medvetna värdegrundsarbete också haft stor betydelse för barn i behov av särskilt stöd.

De vuxnas förhållningssätt är ett tillåtande arbetssätt som bygger på alla barns lika rättigheter. Arbetet har lett till en högre medvetenhet i de vuxnas möten med barnen och också en ökad tilltro till barnens förmågor. Närvaron av vuxna som möter barnens utmaningar har gett en ökad trygghet bland barnen. Öppna och respektfulla möten gentemot varandra och barnens föräldrar bidrar till en ökad trygghet för barnens vistelse på förskolan. Förskolorna når en hög måluppfyllelse genom att utveckla verksamheterna utifrån varje barns behov och förutsättningar.

Föräldrar uttrycker sig positivt om värdegrundsarbetet i verksamheterna bl a i de enkäter som förskolorna genomfört. Förskolorna beskriver ett nära samarbete med föräldrarna när det gäller utvecklingen av värdegrundsarbetet. Enheternas medvetna arbete med att fokusera på allas lika värde och jämlikhetsfrågor leder till att genusperspektivet är en självklar del i det dagliga i sitt arbete.

- **Utveckling och lärande**

Förskolornas lärande inom miljö präglas av att rummen utmanar barnens kreativitet och nyfikenhet. Barnen blir kreativa problemlösare genom att den pedagogiska miljön inbjuder till detta. Förskolornas utomhusmiljö förändras ständigt utifrån barnens behov och utrymme för lek. Några förskolor har i samråd med föräldrar öppnat utomhus på morgnarna för att barnen ska ges ytterligare utrymme för fri lek. Den pedagogiska miljöns utformning både inomhus och utomhus har lett till att barnen ges större möjlighet att välja aktivitet och material. Förskolorna når en hög måluppfyllelse inom detta område eftersom det sker en ständig utveckling av den pedagogiska miljön.

Barnens språk- och identitetsutveckling har stärkts vilket påvisas genom pedagogernas observationer, pedagogiska diskussioner, barnintervjuer, analys- och

mätmetoder och dokumentationer. Pedagogernas medvetna arbete i att observera och analysera flerspråkiga barns språkutveckling har resulterat i att de ser att barnens förmåga att uttrycka sig på svenska har ökat. Det lustfyllda lärandet lockar barnen till att uttrycka sig på svenska vilket bidrar till att barnens ordförråd och begreppsinsläring stärks. Barnens kognitiva och språkliga nivå har utvecklats genom att barnen utmanas i att argumentera och beskriva händelseförlopp. Musiklekar, rytmik, rörelse och dramalek har också medverkat till en förbättrad kroppsuppfattning, koordination och kommunikativ förmåga och språkpedagogerna är en viktig resurs i detta arbete. Språkpedagogerna beskriver i sina kvalitetsredovisningar att barngruppernas pedagoger genom återkommande handledning utvecklat sitt språkutvecklande arbetssätt. Förskolornas pedagoger uttrycker att språkpedagogerna bidragit till att de ökat sin kompetens inom området att främja barns språk- och identitetsutveckling samt att de blivit tryggare i sin roll som pedagogiska ledare i barngrupperna.

Den pedagogiska dokumentationen har utvecklats som ett verktyg i att följa barns läroprocesser. Förskolornas satsningar på kompetensutveckling inom området pedagogisk dokumentation fortsätter. Verksamheterna har kommit långt i arbetet med metoder för dokumentation. Denna dokumentation tydliggör verksamheten för föräldrar och andra besökare. Goda exempel på användningen av portfoliopärmar för att visa på barnets utvecklingsprocess finns men detta arbete behöver förfinas och utvecklas. Medvetenheten om att använda pedagogisk dokumentation av inlärningsprocesser har ökat, men eftersom det upplevs som svårt att synliggöra själva processen i dokumentationen, pågår ständig kompetensutveckling inom området. Satsningen på regelbunden handledning i hur personalen på ett mer medforskande och vägledande sätt ska kunna visa barnen på nya möjligheter i inlärningsprocessen bör fortsätta. Ett tydligt stöd i detta arbete är den pedagogiska handledning som är pedagogistans speciella kompetensområde. Det pedagogiska ledarskapet har fått en mer framträdande roll i strävan att nå en högre måluppfyllelse i verksamheterna. Måluppfyllelsen är hög inom området utveckling och lärande och förskolorna arbetar metodiskt med reflektion som ett verktyg i analysarbetet för att nå en högre måluppfyllelse.

Förskolorna har tydligt utvecklat området modersmål i förskolan genom att inkludera de flerspråkiga pedagogernas kompetens i det dagliga språkutvecklande arbetet och en tydlig utveckling av barnens modersmål har skett. Stadsdelens förskolor finns representerade i stadens nätverk "Flerspråkiga barn i förskolan" och förskolorna har ett eget nätverk med modersmålspedagoger som träffas regelbundet. Riktlinjer för flerspråkiga barns språk- och kunskapsutveckling har implementerats i flera förskolor och är ett stöd för arbetet med de flerspråkiga barnen. Modersmålspedagogerna utvecklar sitt arbete genom erfarenhetsutbyte med varandra i stadsdelen vilket leder till att rollen som modersmålspedagog stärks. Trots det medvetna arbetet med att utveckla modersmålet i förskolan återstår arbetet med att tillgodose utvecklingen av en del minoritetsspråk eftersom det inte finns tillgång till modersmålspedagoger i tillräcklig omfattning.

Många olika metoder för språkutveckling återfinns i enheternas kvalitetsredovisningar, men det behövs kontinuerlig kompetensutveckling för användning av metoder att mäta resultat av barns språkutveckling. Arbetet med att utveckla de språkliga miljöerna och att höja språkmedvetenheten bland pedagogerna genomsyrar alla verksamheter men arbetet måste fortsätta att utvecklas. Det språkutvecklande arbetssättet att utmana och stödja barnen i deras språkutveckling är ett prioriterat utvecklingsområde under nästkommande år.

Flera förskolor framhåller att barnens självförtroende och kommunikativa förmåga har ökat. De vågar sjunga, tala och uttrycka tankar och idéer inför andra samt hålla i samlingar själva. Barnen vågar ifrågasätta, tänka kritiskt, formulera egna teorier och argumentera. Detta är bland annat ett resultat av pedagogernas medvetna förhållningssätt att ge barnen talutrymme, föra en dialog och lyssna aktivt på barnen samt stödja samtal mellan barnen. Flera förskolor redovisar att de äldre barnen kan bokstäver och alfabet, flera barn har knäckt läskoden. De yngre barnen kan identifiera bokstäver och känner igen sitt namn vilket är ett resultat av att förskolornas väggar pryds av bokstäver, alfabet, ord, text och bild. Verksamheternas läshörnor främjar barnens nyfikenhet för den skriftspråkliga världen och skönlitteraturen är en självklar del i det pedagogiska arbetet. Barnen behärskar matematiska spel och kan utföra olika matematiska problemlösningar i de vardagliga rutinerna. Barnens intresse för matematik har ökat under året och utvärderingar visar att ”matteverkstan” i Tensta bibliotek bidrar starkt till den utvecklingen.

Förskolorna påvisar att barnen blivit mer medvetna om kompostering och har större kunskap om naturens kretslopp och barnen visar ett större intresse för natur och miljö. Hälsofrämjande aktiviteter integreras tydligt i verksamheternas arbete. Lek och rörelse samt fruktmellanmål dagligen är prioriterade områden för barns hälsa och välbefinnande. Ekonomipersonal har lärt sig mera om väl sammansatt kost för barn genom att de deltar i regelbundna köksmöten och seminarier om barns hälsa. Förskolecheferna har tillsammans med ekonomipersonalen utarbetat riktlinjer för kosten i förskolan vilket bidrar till ett medvetet arbete kring barns kost och hälsa.

- **Barns inflytande**

Förskolornas bedömningsgrunder för måluppfyllelsen inom området barns inflytande är bland annat observationer, barnintervjuer, utvecklingssamtal och barnenkäter.

Barnen tar för sig och deras kreativitet och fantasi flödar. Barn får skapa utifrån sina egna idéer och genom demokratiska beslut lär sig barnen att förhandla. De är vetgiriga, påhittiga och diskussionslystna. Barnen blir också mer motiverade och entusiastiska när deras förslag och idéer förverkligas och barnens inflytande över

sitt eget lärande ökar. Genom att ha lättillgängligt material som barnen själva kan välja blir barnen mer delaktiga i sitt lärande. Barnen är medvetna om sin egen betydelse i verksamheten och hur de kan påverka sin dag. Barn som får introducera nya barn i verksamheten, har en stor tilltro till sina möjligheter att bestämma och ta ansvar, och de vet vem verksamheten är till för.

Barnen har känt sig viktiga och betydelsefulla när pedagogerna genomfört barnens förslag. Det har uppmuntrat dem att komma med nya förslag. Pedagogerna har arbetat utifrån barnens intressen och behov och barnens inflytande har ökat med stigande ålder och mognad. Fokus på att barnen skall känna sig delaktiga i samvaron på förskolan har bidragit till att barnen hjälper och stödjer varandra. Barnen blir trygga i sin vardag genom att de vet vad som förväntas av dem och deras nyfikenhet och lust att lära stimuleras.

Barnet är delaktigt i överlämningsprocessen förskola/förskoleklass och samtalar kring sitt lärande och sin portfoliopärm.

Några förskolor har provat en form av barnråd för att uppmuntra barnen att bli mer delaktiga i den dagliga verksamheten.

Utifrån de beskrivna arbetssätten och resultaten har förskolorna tydligt utvecklat området ”barns inflytande”. De resultat som beskrivs kring barns delaktighet är synbara, men kan förbättras. Formerna för inflytande finns men bör utvecklas. Detta är processer som tar tid, att tillägna sig en ny barnsyn är inte alltid lätt. Pedagogerna behöver kompetensutveckling och en ökad medvetenhet kring barns delaktighet under nästkommande år.

Förskolorna måste tydligare nå ut till föräldrarna hur de arbetar med barns inflytande och delaktighet i förskolan. I Brukarundersökning år 2008 så framkom det att föräldrarna vid flera förskolor uppfattar att barnen inte har något direkt inflytande. Vid några förskolor är det en hög förnöjsamhet bland föräldrarna över barns inflytande i förskolan. Inom detta område kan förskolorna lära av varandra i sin strävan att nå en högre måluppfyllelse.

- **Förskola och hem**

Värdet av en fungerande dialog med föräldrarna framhålls av många förskolor. Verksamheterna har upprättat en bättre dialog vid utvecklingssamtalen än tidigare genom att ge föräldrar möjlighet att förbereda sig vilket en större andel av föräldrarna också gör. Utvecklingssamtalen har därmed större fokus på barnens läroprocesser än tidigare. Pedagogernas flerspråkighet är en stor tillgång i samarbetet och dialogen med föräldrarna. Förskolorna är lyhörda för föräldrars behov av att använda sitt modersmål i kommunikationen med förskolan och detta förhållningssätt främjar även barnens modersmålsutveckling.

Den föräldraaktiva invänjningen uppskattats av föräldrar och de uppger att de är trygga att lämna sina barn i förskolan, då de haft insyn och varit delaktiga i

verksamheten. God kommunikation upplevs som en förutsättning för en bra samverkan för inflytande och delaktighet. Flera förskolor redovisar att vid en ökad tillgänglighet för föräldrarna så ökar föräldrarnas intresse av att vara mera delaktiga i verksamhetens utformning.

Synpunkter från föräldrar, positiva som negativa och i olika former stärker dialogen och samarbetet med föräldrarna och bidrar till att området utvecklas. Den skriftliga information som förskolorna delger föräldrar har också blivit tydligare i formuleringen under det senaste året. Regelbundna föräldrabrev från förskolechef och pedagoger uppskattas av föräldrarna och bidrar till att öka deras intresse och delaktighet.

Jämfört med förra året finns det en större medvetenhet om värdet av inflytande från föräldrar kring det pedagogiska innehållet. Flera förskolor har mycket engagerade och aktiva föräldraråd. Föräldrar är delaktiga i den dagliga verksamheten men arbetet med att på ett bättre sätt involvera föräldrarna i förskolornas mål, arbetsätt och kvalitetsarbete ska utvecklas. Förskolorna fortsätter att arbeta för en god och aktiv föräldrasamverkan.

- **Samverkan med förskoleklassen, skolan och fritidshemmet**

Flera förskolor har ett förtroendefullt samarbete med skolan för att stödja barnens livslånga lärande. Ett mera tydligt samarbete har under året utvecklats mellan stadsdelens förskolor och grundskolor i syfte att utveckla den ”röda tråden”. Detta har lett till att samverkan förskola – grundskola tydligt formerats. Förskolecheferna har initierat och bildat ett nätverk med rektorer. Verksamheternas viljeinriktning är att fortsätta dialogen och utveckla området samverkan förskola – grundskola utifrån det pedagogiska innehållet. Genom utbyte av kunskaper och erfarenheter skapas ökad förståelse för barnens behov så att varje barn får hjälp att klara sin nya skolmiljö. Skolförberedelsen börjar den dag barnet börjar i förskolan och övergången från förskola till grundskola ska vara väl förberedd av förskolans och skolans pedagoger

Samverkan fungerar väl och samtliga förskolor uttrycker att utveckling har skett jämfört med tidigare år. Fortfarande finns flera hinder, som att t.ex. hitta gemensam tid för möten i dialogen, vilka måste övervinnas och samarbetet mellan förskolans och skolans pedagoger måste fördjupas. En kontinuitet i arbetet måste säkerställas och därför anordnar avdelningsledningen årligen samverkanskonferenser.

NÄMNDENS SAMLADE ANALYS AV KVALITETSREDOVISNINGEN OCH FÖRSLAG TILL ÅTGÄRDER FÖR UTVECKLING

Strukturkvaliteten i stadsdelens förskolor såsom, styrning och ledning, personalens kompetens, personaltäthet, barngruppernas storlek och sammansättning, lokaler material och miljö är hög. Detta är viktiga förutsättningar men ingen garanti för verksamhetens kvalitet. Vi anser att den höga måluppfyllelse som uppnås utifrån förskolans uppdrag, kan kopplas till det goda ledarskapet, personalens kompetenta och medvetna pedagogiska arbete samt att föräldrar ges möjlighet att aktivt påverka förskolans innehåll.

Inom förskolan finns en hög ambitionsnivå och en stark vilja att utveckla verksamheten i den riktning som målen anger. Kvalitetsredovisningarna är av hög kvalitet och väl genomtänkta. Genom avdelningsledningens systematiska kvalitetsarbete och dialog med enheterna sker en årlig uppföljning av verksamheternas mål, arbetssätt, resultat och analys av måluppfyllelse och utvecklingsområden inför kommande verksamhetsår.

Ur ett treårsperspektiv har en tydlig utveckling av enheternas processarbete kring kvalitet skett genom att arbetslagen använder reflektion som ett verktyg i sitt eget lärande. Chefernas utbildning i att använda reflektionen som ett verktyg för att utveckla sitt ledarskap anser vi är av stor betydelse för att kunna utveckla reflekterande arbetsplatser och bibehålla en hög kvalitet i verksamheterna. Sammantaget uppnår enheterna en hög måluppfyllelse inom de flesta av läroplanens målområden och en fortsatt utveckling av målformuleringar, resultat- och analysarbete sker inom stadens projekt ”lokalt kvalitetsarbete”.

Förskoleverksamheten ska vara utformad så att den möter varje barn utifrån olika behov och förutsättningar. Alla barn ska känna sig trygga under sin vistelse i förskolan och föräldrarna ska med förtroende kunna lämna sina barn i förskolan. För att uppnå detta krävs att inväpningsperioden är väl fungerande för alla inblandade, personal, barn och föräldrar. Vi ser att stadsdelens förskolor noggrant och medvetet utvecklat en hög tillgänglighet för brukarna. Inväpningsperiodernas utformning är unik för varje förskola och diskuteras och utvärderas regelbundet tillsammans med föräldrarna. Flexibilitet i organisationen, föräldradeltaktighet och föräldrainsflytande är områden som prioriteras för att resultatet ska bli så bra som möjligt för alla.

”Den Röda tråden” i våra förskolors arbete kännetecknas av att förskolorna ska lägga grunden för barnets livslånga lärande i en verksamhet som är rolig, trygg och lärorik. Vi ser att barnets perspektiv alltid tas tillvara och vid utveckling av verksamheten utgår förskolorna från barnets erfarenheter och förutsättningar. Området barns sociala kompetens och emotionella utveckling har sedan år 2002 ett starkt fäste i våra förskolor. Personalens förhållningssätt, arbetssätt och samspel med barnen, barnens samspel med varandra och utformningen av den pedagogiska miljön är framgångsfaktorer i detta arbete. Den pedagogiska

verksamheten i vilken omsorg, fostran och lärande bildar en helhet, håller ett högt mått av kvalitet i våra förskolor. År 2000 beslutades om ett gemensamt prioriterat område för alla stadsdelens förskolor vilket är arbetet med barns språk-, kunskaps- och identitetsutveckling. Vi kan konstatera, utifrån stadens perspektiv, att vi kommit långt inom detta område och det medvetna språkutvecklande arbetet är av hög kvalitet. Kompetensutvecklingsinsatser är ständigt pågående och både chefer och pedagoger deltar regelbundet i olika utbildningar. Satsningen på barns flerspråkighet fortsätter och är ett utvecklingsområde under nästkommande år.

Förslag till fortsatta åtgärder för utveckling under 2008-2009.

Ett medvetet pedagogiskt utvecklingsarbete pågår inom de målområden som finns beskrivna i läroplan och stadsdelens verksamhetsplan och tydliga resultat har uppnåtts. Förskolorna präglas av en hög ambitionsnivå och ett stort intresse av en fortsatt utveckling inom ett flertal områden.

1. Kvalitetsarbete – Fortsatt fokus på målformuleringar, resultat och analys av måluppfyllelse i det systematiska kvalitetsarbete som pågår.
2. Flerspråkighet och språkutvecklande arbete - Fortsatt utveckling av det språkutvecklande arbetssättet att utmana och stödja barnen i deras språkutveckling.
3. Pedagogisk dokumentation – Fortsatt arbete med att utveckla den pedagogiska dokumentationen för att synliggöra barns utvecklings- och läroprocesser
4. Barns delaktighet och inflytande – Fortsatt arbete med att öka barns reella inflytande och delaktighet under sin vistelse i förskolan.
5. Föräldrars delaktighet och inflytande – Fortsatt utveckling av arbetsformer som ger alla föräldrar möjlighet till reellt inflytande.
6. Samverkan med förskoleklassen, skolan och fritidshemmen – Fortsätta att utveckla ett fördjupat samarbete mellan förskolechefer och rektorer samt förskolans och grundskolans pedagoger.

ÖVRIG UPPFÖLJNING AV FÖRESLAGNA UTVECKLINGSOMRÅDEN I 2007 ÅRS KVALITETSREDOVISNING

Den resultatenhet som i inspektörsrapporten 2008 fick tydliga underlag för åtgärder och utvecklingsinsatser beskriver förändringsarbetet tydligt i kvalitetsredovisningen.

Ett medvetet pedagogiskt utvecklingsarbete pågår inom de målområden som finns beskrivna i läroplan och stadsdelens verksamhetsplan och har gett resultat. För merparten av de utvecklingsområden som redovisas krävs längre tid men nedan anges hur långt förskolorna kommit inom respektive område.

- Enheternas implementering av likabehandlingsplanen

Resultat och måluppfyllelse

Likabehandlingsplanen har blivit ett verktyg för att bibehålla fokus på ett medvetet arbete för att vara en arbetsplats för barn och vuxna fri från diskriminering och kränkande behandling där alla kan känna sig trygga och känna glädje. Föräldrars delaktighet i arbetet med likabehandlingsplanen bör få fortsatt prioritet.

- Utveckla arbetet med enheternas beskrivning av resultat och analys kopplade till målen.

Resultat och måluppfyllelse

Det syns en tydlig utveckling av resultat- och analysarbetet men det krävs mera tid och kompetensutveckling för att kunna beskriva en ökad måluppfyllelse. Deltagande i stadens projekt "lokalt kvalitetsarbete" med fokus på målformuleringar, resultat- och analysarbete bidrar till en utveckling av området.

- Ledarskapsutveckling och stadsdelens modell för förskolechefernas kompetensutveckling

Resultat och måluppfyllelse

Det pedagogiska ledarskapet utvecklas och synliggörs tydligt i verksamheternas arbete och organisation. Genom att använda reflektion som ett verktyg i sitt ledarskap utvecklas verksamheterna till lärande organisationer. Under ledning av avdelningens Utvecklingscentrum deltar arbetslag i högskolekursen "Lärande samtal" i syfte att öka medvetenheten kring reflektionens betydelse för det pedagogiska arbetet. Stadsdelens modell för förskolechefernas ledarskapsutveckling har bidragit till utvecklingen av reflekterande arbetsplatser och arbetet har fortsatt prioritet.

- Mål och arbetssätt för arbetet med genusperspektivet.

Resultat och måluppfyllelse

Samtliga förskolor beskriver detta som ett område som de lyckats väl med. Området ges fortsatt prioritet och förskolorna arbetar medvetet med att utveckla sitt genusarbete.

- Mål och arbetssätt för barns utveckling av den skriftspråkliga och matematiska världen.

Resultat och måluppfyllelse

Verksamheternas läshörnor främjar barnens nyfikenhet för den skriftspråkliga världen och skönlitteraturen är en självklar del i det pedagogiska arbetet.

Barnens intresse för matematik har ökat under året och utvärderingar visar att ”matteverkstan” i Tensta bibliotek bidrar starkt till den utvecklingen.

Området har fortsatt prioritet

- Individuella utvecklingsplaner/handlingsplaner och pedagogisk dokumentation för varje barn.

Resultat och måluppfyllelse

Den pedagogiska dokumentationen har utvecklats men bör förfinas och en större medvetenhet om att synliggöra barns lärprocesser krävs. Förskolorna fortsätter med olika kompetenshöjande insatser gällande pedagogisk dokumentation och individuella handlingsplaner för varje barn.

- Beredskap och strategier för att stödja barnens modersmål

Resultat och måluppfyllelse

Samtliga förskolor arbetar med modersmålsstöd för de flerspråkiga barnen. En ständig dialog förs mellan såväl förskolechefer som pedagoger i syfte att utbyta erfarenheter och hitta goda modeller för detta arbete. Ett utvecklingsområde som fortsättningsvis ska prioriteras

- En utveckling av observationsmetoder för barns språkutveckling och analys av barns språkutveckling.

Resultat och måluppfyllelse

Förskolorna observerar barns språkutveckling och analysarbetet fortsätter att utvecklas och fördjupas. Kompetensutveckling för arbetslag i performansanalys (språkutvecklingsanalys) har påbörjats under våren 2008 och fortsätter under läsåret 2008-2009.